

Bruno Ahveninen

RUKAJÄRVELTÄ SIVIILIIN

Kivääri vaihtuu pokasahaan

Rukajärveltä siviiliin

Bruno Ahveninen

Rukajärveltä siviiliin
Kivääri vaihtuu pokasahaan
Romaani

© 2018 Bruno Ahveninen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-80-0618-3

Prologi

Levottoman Väli rauhan aikana Suomen valtakunnan johto yritti luoda niin tehokasta strategiaa, että sen avulla maa voitaisiin luotsata onnellisesti edessä uhkaavalta näyttävien myllerrysten yli. Talvisodan tappio Neuvostoliitolle ja sodan aikana tyhjiin hupenneet länsimaiden avuntarjoukset vaikuttivat suuresti Suomen ulkopoliittisiin ja puolustuksellisiin ratkaisuihin. Toisaalta natsi-Saksan menestyksessä salamasotataktiikka loi illuusion kolmannen valtakunnan aseiden ylivoimaisuudesta. Niitä ei näyttänyt voivan pysäyttää mikään mah-ti. Saksan sotavoimien alkumenestys sokaisi myös Suomen puolus-tusjohdon.

Kun Neuvostoliitto koettiin, varsinkin Suomen oikeistossa, pelottavaksi uhkaksi, yritettiin löytää liittolaisia ja keinoja, ettei suursodan mahdollisessa leviämisessä Suomeen saakka jouduttaisi jälleen yksin kuten talvisodassa oli käynyt. Siihen olisikin ollut tarjolla muutamia mahdollisuuksia, jos ne olisi käytetty hyväksi.

Norjan taholta ehdotettiin Suomelle yhteistyötä Pohjois-Norjan rannikoiden puolustamisessa, niin etteivät Hitlerin joukot pääsisi pureutumaan sinne, mutta tämä mahdollisuus menetettiin suomalaisten epäroinnin vuoksi. Sen sijaan annettiin Saksalle lupa kuljettaa sotilaita ja sotamateriaalia Suomen alueen kautta Lappiin. Se oli askel kohti liittoutumista Hitlerin kanssa.

Ruotsin kanssa suunniteltiin valtioliittoa. Neuvotteluissa päästiinkin niin pitkälle, että valtiosopimus saatiin allekirjoitusta vaille valmiiksi. Mutta siinä tilanteessa Hitlerin Barbarossa- suunnitelman aikaistaminen antoi Suomen valtiojohdolle tilaisuuden lähteä taistelemaan natsi-Saksan rinnalla hakemaan revanssia talvisodan tappiolle ja luomaan Suur-Suomea. Ruotsin ja Suomen valtiosopi-mus hautautui sen alle, kun maa vietiin sotaan.

Liittoutumalla natsi-Saksan kanssa Suomella uskottiin ole-van erinomaiset mahdollisuudet korjata talvisodan vääryys. Mutta korostettiin kuitenkin sitä, että osallistuessaan tähän retkeen Suomi kävisi erillissotaa, jonka tarkoituksena ei olisi ollut toteuttaa akseli-valtojen tavoitteita. Mutta kuitenkin, kun hyökkäys eteni sekä hel-posti että nopeasti, siitä tuli riemusotaa. Ja niinpä alettiin toteuttaa vuosisataista kansallista unelmaa Suur—Suomesta. Tavoitteeksi tuli

luoda suomalainen kansallisvaltio siirtämällä valtakunnan itärajaa Vienanmereltä Suomenlahteen kolmen kannaksen kautta. Näin tulisivat Itä—Karjalan heimoveljet yhdistetyksi Suomeen.

Kun Petsamo liitettiin Tarton rauhassa Suomeen vuonna 1920, ei voitu aavistaa, mikä merkitys sillä tulisi olemaan Suomen kohtaloon parikymmentä vuotta myöhemmin. Petsamon maaperässä piili näet erittäin rikas malmiesiintymä, jossa oli paljon nikkeliä. Sitä havittelivat hallintaansa Englanti, Saksa ja Neuvostoliitto.

Antti Hietalahti on tutkimuksessaan ”Talvisodan salainen strategia (2016)” selvittänyt, miten suuri merkitys Petsamon nikkeliä oli aseellisuuden raaka—aineena toisen maailmansodan kulkuun varsinkin natsi—Saksan kannalta.

Hietalahden mukaan saksalaistenkin tiedossa oli jo vuoden 1930 Petsamon nikkeliesiintymä. Siitä alkoi peitellysti taistelu nikkelitoimiluvasta. Ruotsi toimitti Saksalle elintärkeitä rautamalmeja, eikä pitkäaikaista sotaa voitu käydä ilman Ruotsin toimittamia raaka—aineita. Näihin kuului myös kolme Suomesta saatavaa aseellisuuden tarvittavaa metallia: nikkeli, kupari ja molybdeeni. Nikkeliä ja kuparia saatiin Petsamosta ja Nivalasta, molybdeeniä Pielisjärven Mätäsvaaran kaivoksesta. Myös Outokumpu Oy toimitti Saksaan kuparia ja molybdeeniä.

Nikkelin saannin jatkuminen ulkomailta oli Saksan sodankäynnin kannalta välttämätöntä Puolan luhistumisen jälkeen. ”Jos Englanti olisi suostunut rauhaan (...) Saksan kauppasaarto olisi purkautunut ja Saksa olisi alkanut jälleen saada nikkeliä Kanadasta. Kun näin ei tapahtunut, Saksan nikkelihuolto oli turvattavissa vain Petsamon avulla.”

Kun Suomi ei ollut kumonnut brittiyhtiön oikeuksia Petsamon nikkeliin, Saksan ainoa keino saada tämä nikkeli käyttöönsä oli luovuttaa Suomi Molotov-Ribbentrop -sopimuksessa Neuvostoliiton intressipiiriin. Näin ollen ”Suomen tuli siis taipua Moskovan neuvotteluissa Neuvostoliiton vaatimuksiin ja jäädä odottamaan hetkeä, jolloin Saksa kääntyisi Neuvostoliittoa vastaan.”

Talvella 1940 saksalaiset painostivat Suomea rauhaan, koska ”Saksalle on välttämätöntä saada rauha aikaan Suomessa sotata-

loudellisten syiden vuoksi (...) että Suomi voisi saada malmitoimistustensa vastikkeeksi rauhassa luovutettavat alueet myöhemmin takaisin.” Suomen ”hallituksen rauhanohjelma oli sama kuin joulu-kuussa”. Saksalaiset painostivat Suomea hyväksymään Neuvostoliiton vaatimukset Suomenlahdella ja Karjalassa niin pitkälle kuin mahdollista, kunhan vain Suomi saisi Petsamon takaisin.

Suomi taipui Moskovan rauhanneuvotteluissa 1940 Neuvostoliiton alkuperäisiin vaatimuksiin sekä lisäaineisiin, mutta sai Petsamon takaisin ja ”Saksa haltioitui Petsamon palautuksesta”.

Ennen Hitlerin hyökkäystä Neuvostoliittoon Saksa ja Neuvostoliitto kävivät kauppaa keskenään. Kun Petsamo jäi Moskovan rauhassa Suomelle, syntyi ongelma, kuka saa käyttöönsä Petsamon nikkelin. Saksa ja Neuvostoliitto kirjoittivat helmikuussa laajan kauppasopimuksen, jonka mukaan NL sitoutui toimittamaan mm. kuparia, nikkeliä ja molybdeenä Saksaan. ”Kun näiden metallien toimitus tuotti (NL:lle) vaikeuksia, sen toteuttamiseen tarvittiin myös Petsamon nikkeliä.” Niinpä heinäkuussa 1940 Suomi ja Saksa hyväksyivät sopimuksen, jolla varmistettiin Kolosjoen (Petsamon) alkavasta tuotannosta 60 prosenttia Saksan käyttöön. ”Rytin hallitus vahvisti päätöksen 31. heinäkuuta 1940.”

Kun Saksa hyökkäsi 1939 Puolaan, alkoi pitkä ja näännyttävä sota. Hitlerin tavoitteena oli ollut alusta alkaen välttää kahden rintaman sota. Ensinnäkin oli valloitettava Ranska ja sitten lyötävä Englanti ja vasta sen jälkeen suunnattava aseet Neuvostoliittoon vastaan elintilan (Lebensraum) hankkimiseksi. Tähän yritykseen täytyi saada myös Suomi mukaan.

Hietalahden mukaan: ”Hitler kehotti Göringiä toimimaan salaisessa asiassa sopimuksen solmimiseksi Suomen kanssa (...) Wehrmachtin johto kauhisteli yhtäaikaista sotaa Englantia ja Neuvostoliittoon vastaan, mutta Hitler laskeskeli, että hyökkäämällä itään hän voisi poistaa pelistä Englannin ainoan mahdollisen liittolaisen ja näin välttää kahden rintaman sodalta”, koska briteiltä puuttuisivat voimavarat Englannin kanaalin ylittämiseksi.

Niinpä: ”Tavattuaan Kivimäen Hitler kehotti 21.7.1940 maa- ja merivoimien ylipäälliköitä valmistelevaan hyökkäystä Neuvostoliittoon. Hän määritteli ensimmäisen kerran idän sotaretkien poliittiset ja maantieteelliset kohteet, jotka olivat Ukraina, Baltian

maat, Suomi ja Valko-Venäjä. Suomi ja Saksa hyväksyivät kaksi päivää myöhemmin valtiollisella kirjeenvaihdolla sopimuksen, joka varmistti Kolosjoen kaivoksen aikanaan alkavasta tuotannosta 60 prosenttia Saksan käyttöön. Rytin hallitus vahvisti päätöksen 31. heinäkuuta. Hitler käynnisti Barbarossa-suunnitelman 22. heinäkuuta 1941...”

Hietalahden mukaan ”Petsamon nikkelin ja Barbarossan kihlaus näkyi myöhemmin. Kun Suomi ja Saksa pääsivät 18.8. (1940) periaatteelliseen yksimielisyyteen ase- ja nikkelitoimituksista sekä saksalaisjoukkojen kauttakulusta Pohjois-Norjaan Petsamon varalta, sotatalous- ja varusteluvirasto huomautti saksalaisessa raportissaan, että Suomesta tulee eurooppalainen nikkelin toimittaja Saksalle.”

Nikkeli oli kumminkin niin tärkeä raaka-aine Saksan aseeteollisuudelle, että sen saamisen varmistamiseksi Saksa halusi nikkelin toimiluvan itselleen. Ongelmana oli vain se, että toimilupa oli englantilaisen Mondin hallussa. Kaivostoimintaa toteutti Petsamon Nikkeli Oy, jonka kaikki osakkeet olivat Mondin omistuksessa. Rauhan oloissa toimiluvan peruuttaminen olisi ollut vaikeaa, koska Suomessa ei ollut Väli rauhan aikana sotatila! Hietalahti: ”Ryti ja Tanner tiesivät täsmällisesti, että sotatila oli jätetty voimaan talvisodan päätyttyä brittiyhtiön nikkelikonsenssin peruuttamiseksi ja tuotannon suuntaamiseksi Saksaan. Näin suunnitelmallinen menettely vahvistaa tulkinnan, että Rytin valtuuttama Tanner antoi Tukholmassa lupauksen Petsamon nikkelitoimituksista Saksalle.”

Kun Barbarossa-operaatio alkaa, sota vuodesta vuoteen jatkuu, niin Petsamon nikkelin merkitys entisestään korostuu: Saksan aseeteollisuus on lähes täysin siitä riippuvainen. Hietalahden mukaan:

” (...) Barbarossa-operaation aikana Petsamon tuotannon merkitys korostui jatkuvasti. Kolosjoen kaivoksesta louhittiin 74 377 tonnia nikkelimalmia eli 2900 tonnia puhdasta nikkeliä vuosina 1940-1942 pääosin Saksan käyttöön. Petsamon toimitusten osuus (Saksan) kokonaiskulutuksesta oli 73 prosenttia vuonna 1943 ja seuraavana vuonna 87 prosenttia. Hitler muistutti, että Kolosjoen nikkelikaivoksella on ratkaiseva merkitys Saksan sodankäynnille, eikä se valjennut hänelle vasta maailmansodan kuluessa. Saksan sotatalousviran-

omaiset olivat jo 1930 -luvun alussa selvillä Petsamon nikkelin suuresta merkityksestä Saksalle siinä tapauksessa, että Englanti julistaisi sodan ja kauppasaarron.”

Tästä herää kysymyksiä: Jos Neuvostoliitto ei olisi palauttanut Petsamoa Suomelle Moskovan rauhassa, niin miten Saksa olisi selvinnyt asevarustelustaan? Olisiko Hitler rojhennut lähteä Barbarossa -retkelle 1941, ja olisiko Suomi näin välttynyt jatkosodalta? Tai olisiko Hitler Puolan kukistuttua hyökännyt ensin Neuvostoliittoon ja yrittänyt valloittaa Petsamon sotatoimin ennen Barbarossa -operaatiota? Nämä ovat kysymyksiä, joihin historia ei anna vastauksia. Mutta ne ovat hypoteeseja, joihin voidaan ehkä saada vastauksia jatkotutkimuksilla kaikkien arkistojen auettua ja siten lisäselvyyttä toisen maailmansodan tapahtumiin.

Hietalahden mukaan: ”Talvisodan lopulla pohdittiin hallituksessa: jatketaanko sotimista vai taivutaanko rauhaan.” Oikeusministeri Söderhjelm oli sitä mieltä, että sotaan oli jouduttu siinä mielessä, ”että koettaisimme kestää, kunnes kansainvälinen tilanne auttaisi meitä”. Ulkoministeri Tanner antoi ymmärtää: ”hyväuskoisuus ja erehdys olivat johtaneet siihen”. Myöhemmin Ryti sanoi, että Suomi joutui sotaan ”traagillisesta väärinkäsityksestä”. Saksan lähettiläs Blucherin mukaan erehdyksessä ja väärinkäsityksessä oli kysymys siitä, että suomalaispoliitikot laskelmoivat Saksan intressien Suomeen olevan niin suuret, että se estää laajamittaisen sodan, kunhan Suomi antaa Saksalle lupauksia raaka-ainehuollosta”. Edelleen: jos sota syttyisi, Blucherin kanta oli, että Saksa ei saa ottaa ensimmäiseksi haltuun Suomen alueita, sillä se pakottaisi Suomen ja Saksan eri leireihin. Mutta jos Neuvostoliitto alkaisi miehittää Suomen alueita, suomalaisten yleinen mielipide kääntyisi hyökkääjää vastaan. Näin ollen ”Suomen asettaminen Neuvostoliiton uhkaamaksi koituisi lopulta Saksan eduksi.” Näin toteutettaisiin Hitlerin toive.

Syksyllä toisen maailmansodan alettua Suomen poliittinen johto yritti kuumeisesti luoda strategiaa, miten maa voitaisiin luotsata parhaalla tavalla karikoiden läpi joutumatta myrskyyn mukaan. Silloin oli pelättävissä sekä Saksan että Neuvostoliiton hyökkäys. Hietalahtea lainaten: ”Jos Saksa hyökkäisi, Suomi jännittäisi voima-

varansa äärimmilleen ja seurauksena voisi olla pohjoismaisen blokin muodostuminen (...) Saksaa vastaan. Torjuessaan Hankoniemen tukikohdan luovuttamista Erkko toimi sen puolesta, että puna-armeijasta tulee (hyökkääjänä) aloitteentekijä.”

Kun Saksa ja NL sopivat raja- ja ystävyys sopimuksen syyskuun lopulla 1939, ulkoministeriössä oletettiin, että seurauksena voi olla Suomen joutuminen Saksan vaikutuspiiriin. Ulkoministeri (Erkko) päätteli siis, että Mondin toimiluvan voimassa pitäminen on saanut Saksan luovuttamaan Suomen NL:n etupiiriin, mikä johtaisi sitten Suomen orientoitumaan Saksaan.” (...) Näin ”Rytin selviytymisstrategia toimi, mutta suomalaisten kannalta tuskastuttavan myöhään”.

Hietalahti jatkaa: Kun talvisota syttyi, Suomen poliittinen johto ”odotustensa vastaisesti” koki vaikean ongelman sodan lopettamiseksi. Rauhan ehdot olivat talvella 1940 tuntuvasti raskaammat kuin syksyllä 1939. Kun sotaan lähdetäessä oli kansalaisille vakuutettu, ettei tuumaakaan anneta isänmaata vapaaehtoisesti, ”Ryti ja Tanner joutuivat viheliäiseen oravanpyörään. Sotaa oli jatkettava epätoivoisesti voimavarojen loppuun saakka, kunnes suomalaiset saattoivat hyväksyä ankarat Moskovan rauhanehdot.”

Suomi sai maksaa talvisodasta raskaan hinnan. Mutta poliittiset päätöksentekijät uskottelivat, ettei ollut muuta vaihtoehtoa välttää Suomen joutumista sotaan.

Hietalahdenkin mukaan Suomella olisi ollut muitakin vaihtoehtoja: ”Saksalaiset tekivät toistuvasti selväksi, että Suomi saa olla rauhassa, jos se suostuu (...) Englannin saartopolitiikan estämiseksi (...) noudattamaan ehdotonta puolueettomuutta (...) hyväksymällä Hitlerin hyökkäämättömyyssopimuksen. Suomi olisi näin välttynyt joutumasta NL:n etupiiriin (...) ”Samoin Suomella olisi ollut mahdollisuus ”jäää suursodan ulkopuolelle, kunhan se vain antaisi sitovan lupauksen Mondin toimiluvan mitätöimisestä ja Kolosjoen kaivoksen tulevan tuotannon suuntaamisesta Saksaan (...)” Näin ”brittiyhtiön konsession peruminen olisi estänyt talvisodan” (...) ”Saksalaiset viestivät vielä (ennen talvisotaa, että Suomen kannattaisi hyväksyä Neuvostoliiton ehdottamat aluejärjestelyt Hankoniemi mukaan luettuna, sillä se saisi menetyksensä takaisin, kun Saksa ryhtyisi aikanaan idän uudelleen järjestelyyn (...).

Hietalahti: ”Suur-Suorni oli edelleen Ragnar Nordströmin

mielessä, kun hän syksyllä 1939 edusti erittäin tiukkaa kantaa Neuvostoliiton aluevaatimuksiin (...) missään tapauksessa ei saanut antaa periksi, vaan pahimmassa tapauksessa antaa tilanteen johtaa sotaan, vaikka armeija olikin huonosti varustettu.” Niinpä poliittiset päätöksentekijät toimivat siten, ettei ”mitään myönnytyksiä tehty Moskovassa”.

Hietalahden mukaan: ”Pitkäaikainen odotus Suur-Suomen muodostamisessa Suur-Saksan kylkiäisenä purkautui mahtipontisena esiintymisenä jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana.” Se onkin sikäli ymmärrettävää, kun Suomelle luvattiin paljon, ainakin heimoveljien asuinalueet mutta myös Kuola. Kuolaa kyllä kaavailtiin liitettäväksi myös Suur-Norjaan, että Suur-Saksaan, eikä NL: kaan tahtonut siitä luopua, koska siellä oli nikkeliä. Myös Suur-Suomen synnyn mahdollisuus sai monet runoilijat sekä sotapäälliköt yltiöpäisiin tunnepurkauksiin. Mutta ”Ryti ja Tanner olivat pragmaattisia poliitikkoja, joiden taustalla ei ole juuri nähty heimoaatteellisia vaikuttimia”. Saksan suhteita alettiin kuitenkin rakentaa jo talvisodan alkuvaiheessa, mikä osoittaa, että aluelajennusehdotukset Itä-Karjalan Suomeen liittämiseksi Saksan avulla vahvistuivat jo ennen talvisotaa.

Hietalahden mukaan Saksan menestys länsirintamalla sai ”puheet Suomen aluelajennuksista käynnistymään heti”. Operaatio Barbarossan lähestyessä ryhdyttiin ”avoimiin Suur-Suomen valmisteluihin”. Ryti laaditutti Itä- Karjalan karttoja ja Kivimäki hankki muita todisteita Suomen muinaisista rajoista Itä-Karjalassa Suomen poliittista johtoa sekä saksalaisia varten. ”Ryti värväsi Eino Jutikkalan Suur-Suomen hahmotteluun.” Tämän johdosta laadittiin teos ”Finnlands Lebensraum” Saksassa julkaistavaksi. Samoin julkaistiin myös teos ”Die Ostfrage Finnlands”. Se oli selitys Suomen itärajan ta.

Hietalahtea lainaten: ”Hitler kirjoitti Rytille Barbarossa -hyökkäyksen alkaessa (...) Saksa ei jätä Suomea pulaan”. (...) Saksan Mittel-Eurooppa -politiikan sisäistänyt Ryti arveli, että Suomella oli paremmat mahdollisuudet kuin ehkä kertaakaan ennen onnistua Suur-Suomen muodostamisessa”. Ryti ja Tanner olivat samaa mieltä siitä, että ”Moskovan rauhan raja oli siirrettävä idemmäksi”. Tanner

kuitenkin kritikoi jo marraskuussa vanhan rajan ylitystä, koska hän alkoi epäillä, ettei Saksan voitto ollutkaan pelkkä läpihuutojuttu. ”Hyökkäyksen itään käynnistyttyä Hitler puhui (...) kansallissosialistien neuvottelussa, että suomalaiset haluavat Itä-Karjalan, mutta Kuolan niemimaan oli tultava Saksalle nikkeliensiintymän vuoksi. Hän aikoi lyödä Leningradin maan tasalle ja antaa alueen suomalaisille.”

Hietalahden mukaan ennen talvisotaa Nordströmin ja Mannerheimin mielipide-erot NL:n aluevaatimuksiin nähden paljastivat sen, että Nordström kannatti sotaa, mutta Mannerheim ”vaati kaikein voimakkaimmin Neuvostoliiton ehtoihin suostumista”.

Tanner oli saanut Ruotsin ulkoministeriltä Saksan ja Neuvostoliiton hyökkäämättömyyssopimuksen kopion. ”Sen mukaan Neuvostoliitolla oli Suomessa oikeus maa- alueisiin Viipuriin asti, ja ellei se saisi niitä rauhanomaisesti, sillä olisi oikeus ottaa ne sodalla, jos NL ottaisi enemmän, ”Saksalle lankeaisi oikeus joihinkin alueisiin Lounais- Suomessa ja Ahvenanmaalla. Nämä salaiset artikkelit voidaan ymmärtää siksi, että Saksa niiden avulla saisi jalansijaa Suomessa Petsamon nikkelin vuoksi”.

Kenraaliluutnantti ”Öhqvist antoi Viitteitä (...) että Suomen poliittinen johto luotti Saksan toimivan jarruttavana tekijänä puna-armeijan operaatiolle (...) ” Puna-armeija ei tähdännyt ratkaisuun rajulla voimankäytöllä offensiivin alussa Tämä osoittaa, että NL kävi aluksi näennäissotaa. Mutta kun ”puna-armeijan offensiivi käynnistyi 11. helmikuuta suomalaisten puolustus murtui Summassa heti seuraavana päivänä, mutta neuvostojoukot eivät pyrkineet käyttämään tilannetta täysimääräisesti hyväkseen (...)”

Hietalahti jatkaa: ”Göring piti kansallissosialistien kymmenvuosipäivänä 31.1.1943 radiopuheen, jossa hän kuvaili neuvostojoukkojen suoritusta talvisodassa maailmanhistorian suurimmaksi naamiointiksi” (...) Suomessa tätä puhetta pidettiin loukkaavana, niinpä kenraali ”Talvela lähetettiin Berliiniin vaatimaan anteeksi-pyyntöä, mutta Göring kiisti perustelluin sanakääntein loukanneensa suomalaisten urhoollisuutta. Kiista hämällyssodasta kuitenkin jatkui. Hietalahti: ”Suomalaiset taistelivat talvisodassa urhoollisesti (...) mutta suurvaltapoliittinen asetelma vaikutti lopputulokseen ratkaisevasti (...) Hitlerin vakuutus, että hän olisi asettanut rajoituksia puna-armeijan hyökkäykselle, vaikuttaa hyvin uskottavalta. Sitä

paitsi Stalin tiesi, että liian pitkälle menevä hyökkäys saa Saksan puuttumaan tapahtumiin Suomessa.”

Vuosikymmeniä on Suomessa väitelty siitä, millainen sopimus Saksalla ja Suomella oli hyökkäyksessä Neuvostoliittoon. Taisteliko Suomi liittossa (im Bunde) kuten Hitler sanoi, vai oliko kysymyksessä kanssasotiminen vai pelkkä veljeys.

Hietalahden mukaan ”Hitler totesi päivää ennen Barbarossan käynnistymistä 21.6. 1941 Rytille (...) kirjeessään, että Suomen on yhdessä kestettävä vaikea kamppailu, mutta mitä tahansa tapahtuukin Saksa ei jätä Suomea pulaan (...). Ryti vastasi Hitlerille, että Suomessa tunnettiin sillä hetkellä voimakkaammin kuin koskaan kohtalonyhteyttä Saksan kanssa.” Mutta Arvi Korhonen piti sopimusta vain aseveljeysnä. Pekka Visurin mielipide oli, että ”kysymys oli liittosuhteen aloittamisesta sotilaallisesti painottuneilla ja erittäin salaisilla sopimuksilla”. Hietalahti päättelee: ”Kun yhteinen tavoite oli olemassa Suomi ei käynyt ainoastaan erillissotaa eikä ollut vain Saksan aseveli ja kanssasotija, vaan siitä tuli Väli rauhan aikana aste asteelta yhä enemmän Saksan liittolainen. Kun Hitler teki päätöksiä Barbarossasta ja Suomi hyväksyi samanaikaisesti Petsamon nikkelitoimitukset Saksalle hyökkäyksen Neuvostoliittoon onnistumiseksi.”

Tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on päästä lopulliseen totuuteen, vaikkei siihen koskaan päästäisikään. Näin myös historiallisessa tutkimuksessa. Kun tutkija joutuu joskus tekemään päätelmiä puutteellisten lähteiden perusteella, kuvaukseen voi syntyä myyttejä. Myyttejä syntyy myös siksi, että salaillaan tai ”unohdetaan” tutkittavaan tapahtumaan kuuluvaa lähdeaineistoa ja tehdään näin virheellistä totuutta. Lopulliseen totuuteen pyrkivän tutkijan tehtävänä on rikkoa virheelliset myytit ja esittää tutkimuksessaan koko tapahtumasta entistä todellisempi kuva. Suuri yleisö pitää kumminkin arvostetun pioneeritutkijan esitystä ehdottomana totuutena ja myyttien rikkojaa historian vääristelijänä ja historian muuttajana. Tätä ilmiötä kutsutaan polkuriippuvuudeksi. Jos myöhäisemmät tutkijat hyväksyvät perustulkinnan, Virheellinen kuvaus jää voimaan yhä uudelleen ja uudelleen.

Hietalahti kirjoittaa: ”Poliitikoilla on erityisesti kriisiaikoi-

na voimakas motiivi antaa kansalaisille vaikutelma, että he ovat tehneet valintoja, joille ei ole ollut varteenotettavia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja. Sen osoittamiseksi otetaan propaganda ja sensuuri käyttöön (...). Näin tapahtui syksyllä 1939.” Kansalaisilta pimitettiin se, ”että Suomen poliittinen johto pelasi Petsamon kortilla” (...). Ryti piti ”erittäin tärkeänä, ettei Suomen ja Saksan talvisodan aikana käyttämästä yhteisymmärryksestä leviäisi tietoa sisäpiiriin ulkopuolelle. Alkukesällä 1940 (...)”. Rytin mukaan ”Suomen ja Saksan välillä ei ollut sopimuksia, vaan Suomi oli myöntänyt vain pakon sanelemana Saksalle kauttakulkusopimuksen (...). ”Ryti jätti kertomatta, että Hitler oli luovuttanut Suomen Neuvostoliiton etupiiriin painostaakseen Suomen antamaan lupauksia Petsamon nikkeliesiintymästä Saksalle (...) Ryti myönsi Saksan antaneen suullisen lupauksen menetettyjen alueiden takaisin saamisesta (...)”. Saksan hyökkäyksen jouduttua vaikeuksiin 1941 itärintamalla Suomen ”propaganda sai tehtäväkseen painottaa, että Suomella ei ollut valinnanvara (sotaan liittymisestä)”. Sitten alettiin kehittää ajopuuteoriaa. ”Sosiaalisuussoikeudenkäynnissä Ryti väitti, että Suomi vedettiin omasta puolueettomuuspolitiikastaan huolimatta suurvaltojen politiikan pyörteisiin” (...). Vaarallisesta asemastaan huolimatta Suomi pyrki pysymään erillään suurvaltaryhmittymästä ja ylläpitämään puolueettomuutta vailla mitään revanssiajatuksia.

Hietalahden mukaan vuonna 1948 New Yorkissa julkaistiin teos ”Finland and the World War II”. Sen käsikirjoituksen oli laatinut Helsingin yliopiston historian professori Arvi Korhonen. Pian löytyi sattumalta käsikirjoitus ”Menneet vuodet”. Se osoittautui edellä mainitun englanninkielisen teoksen suomenkieliseksi versioksi, jonka oli laatinut Risto Ryti! Hietalahti: ”Ryti antoi ymmärtää, että Suomi joutui kuin Virran tempaisemana ajopuuna talvisotaan, mutta myöhemmin ajopuuteorialla on tarkoitettu tulkintaa Suomen ajautumisesta jatkosotaan.” Se tuli suomalaisille tutuksi Korhosen ”Barbarossa-suunnitelma ja Suomi”- teoksesta. (...) Korhonen teki Rytin puolustuspuheen mukaisia harhaanjohtavia tulkintoja Petsamon nikkelikysymyksestä (...) Hän väitti Saksan kiinnostuneen nikkelistä vasta elokuun lopussa (1940).

Hietalahti jatkaa: ”Samaan aikaan kun sotavuosien ylivoimaisesti vaikutusvaltaisin poliitikko Risto Ryti kirjoitti historiaa vikasuuntaan, vastuunalaisilla paikoilla toimineet päätöksentekijät

ryhtyivät tuhoamaan ja pimittämään arkistoja massoittaan. (...) Eljas Erkki tunnusti kuljettaneensa vuonna 1940-1941 Ruotsiin kolme kolia ulkoministerikautensa asiakirjoja (...). Arkistoja kätettiin tai tuhottiin polttamalla Suomessa kolmekymmenluvulta alkaen.

Hietalahti kirjoittaa: ”Petsamon nikkelikysymyksen ympärillä on vallinnut pitkään mykkyyn ja salailun ilmapiiri.” Se on johtanut siihen, ettei tämän kysymyksen selvittämisessä ole ollut mahdollisuus päästä käsiksi kaikkiin asiakirjoihin. (...)”. Ohto Manninen mukaan vasta talvisodan jälkeen Saksaa alkoivat kiinnostaa Petsamon nikkeli-kaivoksen tuotteet samoin kuin Neuvostoliittoakin. NL ”painosti Suomea antamaan sille hallitsevan aseman kaivosyhtiön hallituksessa”. Kun Suomen hallitus yritti suosia Saksaa ”neuvostovaikutuksen vastapainoksi”, se johti Paasikiven eroon Moskovan lähettilään tehtävästä. Mutta Hietalahden mukaan: ”Saksan tavaton kiinnostus nikkeliin jo ennen talvisotaa on asia, joka muuttaa erittäin suuresti kuvaa Suomen poliittisen johdon tekemisistä syksystä 1939 jatkosotaan asti (...). Suomen poliittinen johto teki 1939-1941 monia valintoja, joilla se asetti maansa valtiollisen olemassaolon vaakalaudalle. Kun harjoitettu politiikka johti katastrofaaliseen epäonnistumiseen, vastuunalaisilla paikoilla toimineet ymmärsivät, että arkaluontoiset paperit tarvitsivat yhtä työvälineitä: tulitikkua (...). Kaiken kaikkiaan Suomen sotavuosien 1939-1945 historia lepää pöydällä pohjalla (...). Sen vuoksi se pitäisi Hietalahden mukaan kirjoittaa uudestaan.

Hietalahden loppukaneetti: ”On epäiltävissä, että Petsamon merkityksestä Suomen ja Saksan tulevaisuudessa vuoti tietoa liian laajoille piireille, mikä saattoi johtaa sitten Vähän ennen talvisotaa petsamolaisten joukkopidätyksiin vakoilusta. Ryti ja Tanner toivat julkisuuteen puolustusliittosuunnitelman Ruotsin kanssa talvisodan rauhan yhteydessä todennäköisesti siinä tarkoituksessa, että Saksa kaataa sen Moskovan avulla, eihän puolustusliitto sopinut Suomen ja Saksan yhteistoimintakuvioon. Ryti jarrutti pika-asutusta ja korvausten maksamista (1940) siirtoväelle, olisihan se peräti typerää toimintaa, kun siirtoväki saisi kuitenkin palata pian kotiseudulleen. Lähdeaineistossa on merkkejä myös siitä, että Rytin hallitus salli ystävyysseuran perustamisen (Neuvostoliiton kanssa) ja antoi lietoa sen mielenosoituksia, jotta se saisi siitä aiheen väittää, että Neuvostoliitto yrittää aikaansaada sisäisen kumouksen Baltian maiden ta-

paan. Suomen poliittinen johto käytti ystävyysseuraa apuvälineenä saksalaissuuntauksen voimistamiseen.”

Saksan hyökättyä 1.9.1939 Puolaan Englanti ja Ranska julistivat sodan Saksalle, koska ne olivat taanneet Puolan koskemattomuuden. Näin alkoi sitkeä, tuhoisa toinen maailmansota. Hitlerin tarkoitus oli lyödä ensin länsiliittoutuneet ja hankkia sen jälkeen elintilaa idästä. Mutta kun Ison- Britannian lyöminen osoittautui kolmannen valtakunnan sotakoneistolle ylivoimaiseksi tehtäväksi, Hitler menetti malttinsa ja päätti aloittaa Barbarossa -suunnitelman toteutuksen ennen Britannian luhistumista. Kun tämä Hitlerin päätös tuli Suomen puolustusjohdolle tietoon, oli vain ajan kysymys, milloin Suomenkin sidottaisiin sotaan mukaan.

Barbarossa-suunnitelman tavoitteena oli alusta alkaen ollut hankkia idästä elintilaa (Lebensraum), mutta nyt myös tilanteen muututtua elintarvikkeita sekä öljyä. Niistäkin oli Saksalla huutava puute samoin kuin nikkelistä, kuparista ja molybdeenista. Kun Hitler julisti sodan Neuvostoliitolle 22.6.1941, hän liitti samalla Suomen mukaan hyökkäykseen käyttämällä sanontaa ”liitossa Suomen kanssa” (im Bunde). Neuvostoliitto tulkitsi sen myös Suomen sodanjulistukseksi ja alkoi heti pommittaa Suomen strategisia puolustuskohteita kuten Saksa Neuvostoliiton alueita. Näin ollen voitiin jälleen väittää, että Neuvostoliitto aloitti sodan Suomea vastaan. Tästä alkoi kamppailu, jolla on monta nimeä: jatkosota, hyvityssota, riemusota. Riemusota siksi, että suomalaisten eteneminen sujui aluksi helposti ja nopeasti. Saksasta oli saatu tehokkaita aseita varsinkin panssareiden torjuntaa varten mutta joukossa oli myös italialaisia Terni-kiväärejä, joita majuri Pertti Viitasen mukaan ei käytetty rintamalla vaan rintaman takana esimerkiksi huoltojoukoissa, koska ne olivat epävarmoja. (Sellainen ase oli myös tätini miehellä Väinö Kolehmaisella, joka oli autonkuljettajana Rukajärven tiellä. Kun tällä yritettiin ampua pilkkaan, niin osuminen oli sattumanvaraista.)

Koko välirauhan aika oli ollut Suomessa hyvin jännittynyttä. Ilmasa oli vallalla paljon revanssimieltä, mutta vastapainoksi esiintyi myös rauhanaktivistien toimintaa, joten poliittinen ilmasto oli hyvin ristiriitainen. Maanpuolustus suunnitelma oli kuitenkin ponnekkaasti

Kun Jatkosodan sankarit palaavat kotikylälleen Pielisjärvelle, on uuden elämän alku kaukana sankarillisesta. Monella on edessä paluu savotalle, ja kodin lämmöstä sekä rakkaudesta vain unelmoidaan. Toisilla haaveissa on oma tupa ja perunamaa, toisten tavoitteet ovat seuraavassa tilissä ja hauskanpidossa. Ahvenisen kirjassa esiintyy monenmoista kaveria, joiden kohtaloihin on helppo vielä nykypäivänäkin samaistua. Kirjassa tutustutaan muun muassa Viljoon, riuskaan työmieheen, joka ihastuu lähitalon tyttöön; Jussiin, joka antaa pitkät houkutuksille tuhlata rahojaan tilin tullen sekä Kekkoseen, joka toteuttaa sinnikkäästi unelmiaan hankalasta lankomiehestä ja omapäisestä anopista huolimatta, ja moneen, moneen muuhun. Historiasta kiinnostuneen lukijan iloksi Ahveninen liittää kertomuksen taitavasti aikansa historiallisiin faktoihin.

9 789528 006183